

LAIBACHOVA MAGIJA

TRANSFORMACIJE: Obrada pjesama kao izvor (re)semantizacije i kreiranja vrhunskog umjetničkog kvaliteta

Prisjećam se jedne priče mog profesora Teorije književnosti iz vremena kad sam bio student. On je svojevremeno služio vojni rok u Đakovici i tamo je- između ostalih vojnikâ u kasarni- s njim bio i jedan koji je vojničke dane prekraćivao čitanjem književnih klasikâ. Ono što je, međutim, zanimljivo je da prije služenja vojnog roka taj tip gotovo uopšte nije imao dodira sa beletristikom, i da je u vojsci doživio prvi ozbiljan

kontakt sa svijetom književnosti. Sve je bilo dobro, pričao je moj profesor Teorije književnosti, dok nije pročitao "Zločin i kaznu". A poslije toga neko vrijeme izgledao je kao da je poremetio umom. I to nije nikakvo čudo, naprotiv: roman čiji je centralni motiv ubistvo stare, pokvarene i društveno beskorisne lihvarke od strane inteligentnog i duševno suptilnog, ali užasno siromašnog studenta, kojem je novac očajnički potreban- ubistvo, posmatrano sa aspekta čistog ratia, racionalno-logičkog poimanja pravednosti i objektivne društvene pravde, potpuno opravdano- a onda i sve ono što se dalje dešava u "Zločinu i kazni" potpuno je, za neko vrijeme, u mentalnom smislu izbacilo iz kolosjeka tog nesretnog regruta bez ikakvog ranijeg književnog, spoznajnog i intelektualnog iskustva. Naravoučenije: velika književna djela, dakle, mogu i veoma opasno djelovati na određeni profil ljudi.

Nisam slučajno članak počeo ovom pričom-podsjećanjem na svoje studentske dane; ista ukazuje na moć koju pojedina umjetnička djela nose sama sobom. Jedna beletristička tvorevina (umjetničko djelo uopšte) autonomni je entitet i samobitna cjelina koja na čitaoce različitih profilâ (obrazovnog, moralnog, temperamentskog, intelektualnog itd.) djeluje na različite načine. Bez obzira na konkretne zamisli tvorca jednog umjetničkog djela: bez obzira, dakle, na značenja koja je on inkorporirao ili htio inkorporirati u to djelo i bez obzira na duhovni, estetski, psihološki itd. efekat određene vrste koji je umjetnik želio svojim djelom postići u odnosu na recipijente tog djela, umjetničko djelo samo sobom- nezavisno od intencijâ njegovog autora- produkuje i razvija određena značenja, kojih njegov kreator možda uopšte nije (bio) ni svjestan. Ta činjenica- autonomnost umjetničkog djela i postojanje značenjâ koja se u njemu pojavljuju nezavisno od volje autora- u podlozi je, sa jedne strane, individualne apercepcije jedne umjetničke tvorevine i iste takve egzegeze- tj. različitosti i pluralizma idejno-kritičkih pristupâ jednom umjetničkom djelu- a, sa druge, mogućnosti umjetničke obrade i preoblake jedne umjetničke tvorevine u pravcu koji trasiraju (skriveni) značenjski kompleksi imanentni istoj. Upravo to- dakle obrade određenih umjetničkih tvorevinâ- i generisanje, u tim obradama, potpuno novih smislovâ- u rezultatu kojih nastaju potpuno nove, semantički bogatije i

izražajno upečatljivije umjetničke kreacije- biće tema ovog članka.

Da preciziram: ograničiću se na muzičko stvaralaštvo. A u okviru muzičkog stvaralaštva, opet, fokusiraću se na analizu dijela opusa neprikosnovenih majstorâ obrade (pojedinih) pjesamâ- na kulturni slovenački bend „Laibach“. Iz mnoštva sjajnih Laibachovih obradâ izabrao sam dvije. Postavlja se, naravno, pitanje po kom kriterijumu i zašto baš te dvije pjesme? A baš te dvije pjesme izabrao sam zato što su u pitanju poznati hitovi, čiji su tekst i melodija do te mjere banalni da izgleda da se ni na koji način ne mogu kvalitetno obraditi i umjetnički rehabilitovati. Prva od njih je pjesma „Live is Life“, koju je prvobitno kreirao austrijski bend „Opus“. Podsjetimo se stihovâ te pjesme (u prevodu, pri čemu, naravno, izostaje rimovanje koje postoji u originalu na engleskom): „Živ je život; Kad svi dajemo snagu; Svi dajemo najbolje; Svakog minuta u satu; Ne misli o ostalom. Tada svi dobijate snagu; Svi dobijate najbolje; Kad svako daje sve; I svaku pjesmu svako pjeva. Hajde ustani i pleši!!; Živ je život- kad su osjećanja ljudi osjećanja benda; Živ je život; I višeš onda kad je gotovo. Višeš da je trebalo da traje; Svaki minut budućnosti; Sjećanje je na prošlost; Jer svi smo dali snagu; Svi smo dali najbolje; I svako je dao sve; I svaku pjesmu; Svi su pjevali; Živ je život“. Dakle, ovo što vidimo prototipni je tekst jedne bezvezne, banalno optimistične, komercijalne pop pjesmice. Poziv na ujedinjenje u pjevanju i plesu, tipične jeftine fore loših pop pjesamâ kao što je poistovećenje osjećanjâ publike i benda, i sve to praćeno neizbježnim lalakanjem i sladunjavom melodijom. Ne treba, međutim, biti preoštar i prekritičan: ova pjesma i stvorena je da se dopadne mnogima i da bude pop hit; ona je to zaista i postala i ostala sve do danas. Njeni stihovi i melodija djeluju kao jedan beznadežni kič koji kod umjetnički senzibilnih slušalacâ izaziva samo gnušanje. Tako, međutim, nisu mislili Jani Novak i ekipa iz „Laibacha“. Oni su u stihovima ove pjesme nazreli značenjski potencijal za konekciju sa sadržajima o kojima prvobitni autori „Live is life“ nisu ni sanjali. „Laibach“ su, naime, sjajno uočili temeljni motiv ove pjesme: kolektivizam, tj. poziv na objedinjavanje u grupu. U Opusovoj pjesmi taj kolektivizam i motiv objedinjavanja u grupu krajnje su banalni, gotovo smiješni: to je udruživanje u kolektiv koji pjevanjem i plesom treba da afirmiše fenomen

života. No, bez obzira na kontekst u kojem se kolektivizam pojavljuje, motiv kolektiva- koji sobom po pravilu implicira i nepoželjnost posjedovanja individualne volje i mišljenja te nepoželjnost odstupanja pojedinca od volje i mišljenja kolektiva- ne samo što je u ovoj pjesmi prisutan nego je i veoma naglašen. Polazeći od tog ključnog motiva dominacije kolektiva nad individuum, „Laibach“ su ovu pjesmu transformisali na tri plana: a) intonacijski; b) tekstualno; c) putem odgovarajućeg spota. Intonacijski, umjesto Opusove otrcane hitoidne melodije, slovenački bend ovoj pjesmi dao je ozbiljan, patetično-himnični ton. Na tekstualnom planu, pak, „Laibach“ unijeli su sitne, ali u semantičkom smislu veoma bitne modifikacije. Tako, npr., ubacili su stih „When we all feel the pain“; umjesto band u sintagmi „Feeling of the band“ „Laibach“ ubacuju imenicu land, koja (kasnije ću objasniti kako i zašto) unosi temeljnu resemantizaciju; kraj pjesme modifikovan je stihovima „And everyone lost everything; And perished with the rest“. Poslije pomenute dvije Laibachove intervencije „Live is life“ od jedne vesele i banalne pop pjesmice transformisana je u pjesmu himnične strukture, sa veoma opskurnim motivima i jasnim aluzijama na ideologiju određene provenijencije. A misteriju o kojoj se ideologiji radi Ivan Jani Novak i ekipa iz „Laibacha“ definitivno razotkrivaju spotom za svoju obradu Opusove pjesme. Krenimo redom u analizi spota. Najprije, članovi „Laibacha“ obučeni su u vojničke uniforme i stupaju odlučnim i marševskim korakom. Dalje: spot nipošto slučajno nije snimljen u alpskom krajoliku. Podsjetimo se: Hitlerova rezidencija Berghof nalazila se u blizini Berhtesgadena u bavarskim Alpima. A onda: šume, proplanci, jeleni itd.- znakovlje je koje simbolizuje moć zemlje, Prirode i prirodnih silâ: entitetâ veoma bitnih u ideologiji nacizma. Način na koji salutira pjevač „Laibacha“ izuzetno podsjeća i jasno asocira na nacistički pozdrav. U svjetlu ovako osmišljenog spota neki izrazi iz Opusovog originala temeljno mijenjaju smisao i poprimaju zlokobnu konotaciju. Feeling of the people sasvim jasno upućuje na termin völkisch, jednu od temeljnih odrednicâ nacističke ideologije (termin koji nema adekvatnog prijevodnog ekvivalenta izvan njemačkog jezika, ali približno bi se mogao prevesti kao „etno-nacionalistički“, „rasno-nacionalistički“ ili „etno-rasistički“. Moglo bi se

reći da je u pitanju njemačka inačica populističkog pokreta, sa romantičarskim naglaskom na folklor i nešto „organsko“, u smislu prirodno razvijene zajednice u jedinstvu. Bitna odrednica völkisch-a bilo je i povezivanje sa okultizmom i germanskim paganskim kultovima). A upravo izraz feeling of the land (umjesto feeling of the band iz originalne verzije pjesme), u spoju sa predstavnim svijetom spota, simbol je tog- za nacizam tako bitnog- vjerovanja u organsku, suštinsku, štoviše mističku povezanost (njemačkog) naroda, sa jedne strane, i duha rodne zemlje te Prirode i njene snage, sa druge, što je rezultiralo nacističkom restauracijom paganskih germanskih kultovâ. U novom semantičkom kontekstu i u himničnom tonu pjesme potpuno novi smisao dobijaju i svi oni stihovi kojima se naglašavaju kolektivizam i sirova snaga. Dominacija kolektiva u odnosu na pojedinca, kolektiv- u slučaju nacizma njemački narod i arijevska rasa- u odnosu spram kojeg su potrebe, osjećanja i duhovno-duševni sklop individue beznačajni, te Ničeovo potenciranje Života i nesputane životne snage, što je bila jedna od premisâ- uz socijalni darvinizam- iz koje su nacisti izvukli potpuno pogrešne zaključke: da jači ima pravo da kinji i uništava slabijeg, da je germanska rasa superiorna i da inferiorni pojedinci, narodi i rase ne treba da postoje pod kapom nebeskom- postavke su koje leže u temelju nacističkog svjetonazora. „Laibach“ su tako od jednog- u umjetničkom smislu tričavog- pop hitića napravili pjesmu koja bi bezmalo mogla biti himna Trećeg Reicha. Poznato je da je slovenački sastav trpio kritike- između ostalog i zbog ove obrade- zbog navodnih simpatijâ prema nacionalsocijalizmu i navodne glorifikacije nacističke ideologije. To su, naravno, potpuno pogrešne ocjene i kvalifikacije: ocjene i kvalifikacije ljudi koji ne shvataju temeljnu ideju i umjetničku intenciju „Laibacha“ . Ono što „Laibach“ zapravo želi da nam pokaže ovom umjetničkom majstorijom i remek djelom- kao i brojnim svojim drugim sjajnim ostvarenjima- jest činjenica da su totalitarizam i autoritarna svijest latentno prisutni čak i u pozadini najdemokratskijih društavâ i da je njihova privlačna moć opasno velika. Dakle, Laibachova „Life is Life“, sem što je vrhunska obrada i moćna pjesma, umjetničko je ostvarenje koje, kako bi to kazao Isus, one koji imaju uši da čuju i oči da vide poziva na oprez kad je u pitanju

određena vrsta društvene fenomenologije. Ako ovu obradu- kao i brojna druga Laibachova ostvarenja- shvatimo na taj način, onda smo na pravom putu.

Druga sjajna obrada „Laibacha“ kojom ću se pozabaviti u ovom članku je obrada pjesme „Final Countdown“ od švedskog benda „Europe“. U pitanju je poznati rock hit iz osamdesetih godina, jedan od najvećih rock hitova ikad. Tekst ove pjesme još je stupidniji i, u umjetničkom smislu, čak i beznadežniji od teksta Opusove „Live is Life“: neka grupa ljudi odlazi sa Zemlje zauvijek; oni su pioniri putovanja na Veneru; opraštaju se od rodne Zemlje, pitaju se hoće li stvari zauvijek ostati iste; sigurni su da će im Zemlja nedostajati. Bilo kakav kritički komentar stihova ove pjesme bio bi suvišan. „Final Countdown“, međutim- što su „Laibach“ dobro uočili- ima dvije komponente pogodne za obradu u određenom pravcu: sa jedne strane, poletnu, himničnu melodiju, melodiju koja „nosi“, a, sa druge, motiv osvajanja Univerzuma (u Europovoj pjesmi prisutan kroz odlazak skupine ljudi sa Zemlje na drugu planetu). I ta dva motiva „Laibach“ su znalački iskoristili u pravcu njihove idejne transformacije ove pjesme. A Laibachova obrada „Final Countdown“- kroz spot odgovarajućeg znakovlja- pretvara ovu pjesmu u zrcalo ideologije Novog svjetskog poretka. Spot, nimalo slučajno, počinje porukom: Postani građanin prve globalne države Univerzuma. A onda vidimo članove „Laibacha“ koji raketom odlaze u kosmos, sa namjerom da tamo osnuju tu prvu globalnu državu; u jednoj sjajno osmišljenoj sekvenci članovi benda igraju šah figurama izrađenim u obliku topovskih granata. Raketa je metonimija civilizacije čija je dominantna značajka visoko razvijena tehnologija (motiv ne bez nekih dalekih aluzija na „Metropolis“ Frica Langa i na simboliku tog filma); vidimo zupčanike i mehanizme koji lebde, (maloprije pomenute) šahovske figure u obliku topovskih granata. Vidimo pasoše koji nestaju. Vidimo znak NATO pakta- jednog od centralnih stubova N.W.O- znak koji se u spotu konstantno ponavlja. Čitav predstavni svijet spota zapravo simbolizira ideologiju Novog svjetskog poretka- ideologiju Čiste Moći, (nasilnog) ukidanja državnih i kulturnih samobitnosti, autentičnosti i autohtonosti, te stvaranja globalne vlade i države; koncept koji se, u svijetu kojim suštinski vladaju transnacionalne korporacije, na

neki način praktično i ostvaruje. Laibachova obrada maestralno „hvata“ još jednu bitnu osobinu zapadne civilizacije na čelu sa USA: njen ekspanzionizam i bolesnu potrebu za spacijalnim širenjem i osvajanjem novih prostorâ; ekspanzionizam koji se, u umjetničkoj viziji „Laibacha“- ne ograničava samo na Zemlju, nego metastazira i na kosmos. Čitavu tu priču o ideologiji Moći i Ekspanzionizma- metaforički ovaploćenu u pjesmi o grupi ljudi koja odlazi u kosmos da tamo osnuje prvu globalnu državu- prati njoj adekvatna melodijska podloga. „Laibach“ su, naime, rock zvuk originala transformisali u tehno, dodatno ubrzali već u originalu brz- pobjednički i osvajački- ritam pjesme i tako uobličili agresivnu muzičku podlogu: muzičku podlogu komplementarnu predstavnom svijetu spota i pjesme. Svim tim genijalnim umjetničkim intervencijama slovenački bend je jedan, u umjetničkom smislu, više-manje bezvrijedni rock hit pretvorio u simbol zlokobne ideologije Novog svjetskog poretka.

Laibachove obrade pjesamâ (i ne samo obrade, naravno, nego i njihove originalne pjesme) tema su o kojoj bi se mogla napisati jedna poveća i odlična monografija. U ovom članku pokušao sam- analizom samo dvije njihove obrade- pokazati o kako zanimljivoj tematici se radi. U procesu transformacije originalâ- kako smo vidjeli- nastaju suštinski potpuno nove pjesme, sa kompleksom značenjâ koje njihovi prvobitni tvorci (često) nisu mogli ni sanjati. „Laibach“ su alhemičari koji manje vrijedne muzičke metale pretvaraju u čisto zlato. Alhemičari bez koje bi ova civilizacija pragmatičnih, sebičnih, egocentričnih i koristoljubivih ljudi vrijedila još manje nego što inače vrijedi.

Miomir Abović
(Radio Tivat)